

הישיבה השמונים-ושמונה של הכנסת הראשונה

יום שלישי, א' כסלו תש"י (22 נובמבר 1949)

חל-אביב, בנין הכנסת, שעה 16.10

א. עניני סדר-היום

(חוקת-יסוד למדינה; ועדה פרלאמנטארית לחקירת מצב המשק בארץ;

מעמדה המדיני של ירושלים)

היו"ר י. שפרינצק:

אני מתכבד לפתוח את הישיבה השמונים-ושמונה של הכנסת הראשונה.

לפני ימים מספר הגישה סיעת חרות שלוש הצעות לסדר-היום, אך ביקשה שאלה יובאו בגמר הוויכוח על נאום ראש-הממשלה. רשות הדיבור לחבר הכנסת בגין להצעה בנידון החוקה.

מ. בגין (תנועת החרות):

כבוד היו"ר, בנמקי את הצעת ההחלטה שלנו ביחס לחוקת-היסוד של המדינה הריני נאלץ לצערי להזכיר כמה מושכלות ראשונים.

אנו נבחרנו כאסיפה מכוונת, והמושג אסיפה מכוונת איננו מופשט; הוא ברור ומוגדר, הן מבחינה היסטורית והן מבחינה חוקית. תפקידה הראשוני של כל אסיפה מכוונת הוא לתת לעם ולמדינה חוקת-יסוד. עם סיום התפקיד הזה מתפזרת האסיפה המכוונת ועל סמך החוקה נבחר בית-נבחרים רגיל. מה קרה אצלנו? אמש גילה לנו ראש-הממשלה את החוקה בטרם היה ראוי להציגה. מה קרה? אולי לא היה מספיק זמן להכין את החוקה? או שקבוצת חברי הממשלה הנ"ל כרת הלכה אל הבחירות אשתדך מתוך ידיעה ברורה, אבל שמורה בשביל עצמם, כי הם ימנעו מהעם את דבר החוקה, או שהם, לאחר הבחירות לאסיפה המכוונת, שינו את דעתם והחליטו לא לתת לעם חוקה. במקרה הראשון, שהוא חמור יותר, אין להשתמש בכינוי אחר וזולת הטעיית העם, כלומר שחברי-הממשלה הלכו אל הבחירות מתוך הסתייגות נפשית והולילו את ציבור הבוחרים שולל.

במקרה השני, שהוא פחות חמור — הם שינו את דעתם והגיעו לידי מסקנה, שמאחר שהגיעו ימית-המשיח, אי המשיח אולי זקוק לחמור, אך לחוקת-יסוד אינו זקוק בכלל. במקרה השני, אם חברי הממשלה שינו דעתם, יש בפניהם דרך אחת ויחידה: ללכת אל העם ולבקש ממנו רשות, אישור, שלא תהיה חוקה, בדרך של משאל-עם.

אמש הודיע ראש-הממשלה, שהאסיפה המכוונת הזאת, או הכנסת הראשונה, לא תשב יותר מאשר ליו חדשים. צר לי לומר, שאינני יכול לסמוך על הצהרותיו של מר בן-גוריון, בהצהרותיו של מר ד. בן-גוריון יש לנו מסיון מאלף: בדרך כלל אינן מתקיימות; בדרך כלל יוצא מהן ההיפך ממה שכללו. למשל, לפני תריסר שנים הכריז מר בן-גוריון

לפני ועדת-החקירה הבריטית המלכותית, שאין צורך במדינה עברית ואסור לדרוש מדינה עברית.

ע. גלובמן (מפא"י):

מה זה שייך לסדר היום?

מ. בגין (תנועת החרות):

לו היתה הצהרה זו מתקיימת, הרי ייתכן שמר ד. בן-גוריון היה מוסיף לערוך את היקשי הגידוף שלו, אבל לא היה עורך אותם על אף משרתו הגבוהה של ראש-הממשלה במדינת-ישראל.

היו"ר י. שפרינצק:

חברי-הכנסת בגין, אתה נואם כאן נואם וזה איננו שייך להצעה לסדר-היום. אבקשך להציע הצעה.

מ. בגין (תנועת החרות):

ירשה לי לנמק, ואלה הנימוקים שלי. לפני חמש שנים נשא מר בן-גוריון נאום, שהועתק כתכנון לשפת-עבר מהרבה נאומים שנשמעו בארצות שונות, בארצות אהובות או בלתי-אהובות, אם זה באוסלו שבנורבגיה, פראהא שבצ'כוסלובקיה ובצ'רמרא מסוויימת בצרפת. בנאום ההוא, לפני חמש שנים, דרש לתת יד לשלטונות הבריטיים לחסל ולהשמיד את הארגון הצבאי הלאומי.

היו"ר י. שפרינצק:

אני מצטער שעלי להפסיקך שוב, זמן רשות הדיבור שלך נסתיים ואבקשך לגמור בהצעה.

מ. בגין (תנועת החרות):

אילו היתה הצהרה זו מתקיימת, הרי שוב לא היה מר בן-גוריון וזכה כראש-ממשלה לערוך את היקשי הגידוף שלי. אבל שתי הצהרות אלה לא קיימות, ועוד הצהרות רבות, שבגלל חוסר הזמן לא אוכל לעמוד עליהן, לא קיימי. מר ד. בן-גוריון, שאסיפה זו לא תשב אלא שלושים וששה חודשים. אבל, זה לא העיקר. אני רוצה לשאול, מי החליט שהאסיפה הזאת תשב ארבע שנים? מתי נתקבלה החלטה זו? האם ראש-הממשלה סובר שמתוך ראש הרשות המבצעת הוא זכאי לקבוע לרשות המחוקקת את זמן ישיבתה? איפה למד מר בן-גוריון שיטות דמוקראטיות כאלה? אולי קרא עליהן בשפה שאינה אהובה עליו, או למד אותן בארץ שהיא עוד פחות אהובה עליו? על כן, אין אנוחנו יכולים להרשות לעצמנו לעבור לסדר-היום על הכרזות שיש בתוכן שרידות לבת-יבוסבלת. האסיפה המכוונת היא שתחליט על כך. אנוחנו מציעים, שהאסיפה המכוונת תחיל על ועדת-החוקה להביא לפנינו, כלומר לפני מליאת הכנסת, חוקת-יסוד

ישיבה פ"ח, א' כסלו תש"י (22 נובמבר 1949)
— עניני סדר-היום (בגין, ניר, ורהפטיג, ברי-יהודה, שפרינצק, לנדוי, הכרמלי) —

י. ברי-יהודה (מפ"ם) :

יור"ר הוועדה הציע גם להחיש את דיוני הוועדה, ולהביא את מסקנותיה לפני הכנסת.

היור"ר י. שפרינצק :

זוהי הצעה אחרת לגמרי. איש לא התאונן על הוועדה שהיא מתעצלת, ולא באה הצעה שהיא תחיש את עבודתה. ישנה הצעה של יור"ר ועדת החוקה, היות והענין נידון בוועדת החוקה ויובא לכנסת, לעבור על הצעת חבר הכנסת בגין לסדר-היום.

ה צ ב ע ה

הצעת חבר הכנסת בגין להעמיד על סדר-היום את שאלת חוקת המדינה לא נתקבלה.

הצעת חבר הכנסת ג. ניר-רפאלסק לעבור על הענין לסדר-היום נתקבלה.

י. ברי-יהודה (מפ"ם) :

אינך רשאי לא להצביע את הצעת.

מ. בגין (תנועת החרות) :

אל תהיה סבור שלפי דעתי צריכה ועדת החוקה לעבד את החוקה.

היור"ר י. שפרינצק :

קיבלנו החלטה לעבור על הענין לסדר-היום על סמך האינפורמציה שקיבלנו מיור"ר ועדת החוקה.

י. ברי-יהודה (מפ"ם) :

אני אערער על זה.

ח. לנדוי (תנועת החרות) :

אדוני היור"ר, כנסת נכבדה ! בוויכוח על נאום ראש-הממשלה העלינו הצעה ולקמין :

א. הכנסת מחליטה למנות ועדת-חקירה מורשר נית בת 11 חברים, שיוטל עליה לחקור :

(1) מה מצב משק הארץ בתעשייה, בבניה, במסחר ובתחבורה ; (2) מה היקף חוסר-העבודה ; (3) מה הם האמצעים הדרושים לחיסולו ; (4) מה הם הגורמים המונעים השקעות הון, אם מבפנים המדינה ואם מחו"ל, במיתוח כלכלת הארץ ; (5) מה הם האמצעים הדרושים לחיקון המצב.

ב. לוועדה יינתנו כל הסמכויות של ועדת-חקירה פארלאמנטארית, כמפורט בפקודת ועדת-החקירה.

ג. הוועדה תביא דו"ח מפעולתה, ואת המלצותיה לכנסת.

ציר הוויכוחים על נאומי של ראש-הממשלה בכנסת היוותה הבעיה הכלכלית ומצב משק המדינה. כל הנואמים, הן נואמי האופוזיציה והן נואמי הקואליציה, כל אחד בנוסחו הוא, העלו לפנינו את התמונה המדויגה ואת החרדה למצב במתנות העולים ומספר יושביהם הגדול, למצב הקליטה החמור והמחמיר והולך, והמחסור לסוגיו השונים : במזון, בדיר, בתעסוקה, בחמרי-גלם.

א. הכרמלי (מסא"י) :

בייכורים אין מחסור, לעת-עתה.

ח. לנדוי (תנועת החרות) :

אני חושב שהבעיה היא רצינית מאד, ואין היא צרי-

לדיון ולאישור תוך שנה אחת. אנחנו סוברים, ששנה היא זמן מספיק לעיבוד חוקת-יסוד. העם בחר באסיפה מכוננת והיא חייבת לתת לו חוקה, ואיננו רשאים, בלי לשאול את העם, לגולל ממנו את הזכות היסודית שלו, לקבוע את דרכי החיים הממלכתיים שלו.

ג. ניר-רפאלסק (יור"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) :

יש לי הצעה אחרת, שאביא אותה מיד לפני הכנסת. אינני מתכוון לענות לחבר הכנסת בגין בנוגע לכל הדברים שהוזכר מן ההיסטוריה, כי לפי דעתי אין זה שייך לענין, ואין זה מעניני לענות עליהם.

היתה הצעה בנוגע לחוקה, ואני צריך למסור מה מצב הענינים. נבחרה עליידי הכנסת ועדת החוקה, חוק ומשפט, ותפקידה לחקק את חוקת המדינה, חוקי יסוד, חוק ומשפט. ועדת החוקה ניגשה לענין זה של החוקה, ואז נתעוררה השאלה בוועדה אם בכלל יש צורך בעיבוד חוקה. השאלה הונחה עומדת עכשיו על סדר-היום של ועדת החוקה, שדנה בה כבר במשך כמה וכמה ישיבות. דבר זה ידוע גם למר בגין, שהוא חבר ועדת החוקה. גם חבר הכנסת יוחנן בדר, שאין הוא, כמר בגין, חבר בוועדת החוקה, יודע זאת, ויודע כמרכין שאנו מעוניינים להחיש את סיום הדיון הזה. היו מספר ישיבות בקשר לכך ; גם בשבוע שעבר היתה ישיבה של הוועדה שעסקה בענין זה, ועדת החוקה החליטה בשבוע שעבר לסיים את הדיונים האלה בעוד שתי ישיבות ולהביא את מסקנותיה לפני הכנסת. הענין הזה ידוע לחברי הכנסת מסיעת החרות. לפעמים הולכים אנשים לחזית באיחור זמן — דבר זה הוא רע ; אולם לפעמים מקדימים אנשים לחזית ומוציאים את כל הכדורים כשהאויב איננו עדיין. אינני מבין מדוע צריך להביא את כל הענין הזה עכשיו, אם אנחנו מתכוונים להביאו בעוד שבועיים לפני הכנסת. אג" מציע שהכנסת תחליט לא להעמיד את הדבר על סדר-היום בישיבות השבוע, אלא תבקש מאת ועדת החוקה לגמור את הדיונים בשאלה זו, ולהביא את מסקנותיה לפני הכנסת בהקדם.

ז. ורהפטיג (החזית הדתית המאוחדת) :

מה נוסח ההצעה ? הוכנסה הצעה להעמיד על סדר-היום נושא מסוים, ואפשר להציע לא להעמיד את הענין על סדר-היום, אולם בלי כל תוספת.

ג. ניר-רפאלסק (יור"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) :

הצעתי פשוטה מאד, ואני יודע למה מתכוון חבר הכנסת ורהפטיג. דנו על שאלה זו בוועדת החוקה, ונגמור את המסקנות בשבוע הבא. הכנסת שומעת עכשיו כמה אנחנו דנים. מפני זה מציע אני, שהכנסת תעבור על הצעתו של מר בגין לסדר-היום, ותבקש אותנו לסיים את הדיונים.

ז. ורהפטיג (החזית הדתית המאוחדת) :

אינה יכולה לבקש.

ג. ניר-רפאלסק (יור"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) :

יש לך אפשרות להכניס תיקון שאין מבקשים.

י. ברי-יהודה (מפ"ם) :

אני תומך בהצעתו של מר ניר, כפי שהוכנסה.

היור"ר י. שפרינצק :

לאחר שנאמר לנו שהענין נידון בוועדת החוקה, מציע יור"ר הוועדה לעבור על הדבר לסדר-היום.

אני רואה בהצעה על ועדות נוספות — הפגנה ולא תועלת. אני מציע לא לקבל את ההצעה הזאת. והוועדות יטפלו בענין.

הי"ר י. שפרינצק :

נצביע.

ה צ ב ע ה

הצעת שר־האוצר א. קפלן נתקבלה.

מ, בגין (תנועת החרות) :

בהתכנס ראשי עם בירושלים העלינו את בעיית עיר הבירה, כפי שצוינו חולמי ציון הקדמונים להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו. במושב הירושלמי של האספה המכוננת, נתקבלה החלטה המטילה על ועדת החוקה להביא הצעת פתרון למעמדה של ירושלים ולקרוא למושב מיוחד של אספה המכוננת לריון ביחס למעמדה של ירושלים. ההחלטה הזאת, אף־על־פי שרבים היו בכנסת שדרשו לקיימה הלכה למעשה, לא הוצאה אל הפועל. פרק זמן של קרוב לשנה עבר לאחר קבלת ההחלטה הזאת ובינתיים סכנו גוים ועומדים לגזול מאתנו את ירושלים ואנו לא התחלנו עדיין לדון על מעמדה של עיר הבירה.

הייתי רוצה להימנע מכל פולמוס מפלגתי או ביני־מפלגתי בענין זה, שמענו מהרבה צדדים הצהרות, שלפיהן ירושלים קדושה ויקרה לכלום. אני מאמין בכך, אבל חשוב להסיק את המסקנה, למה אנחנו ממתינים ולמי אנחנו מחכים? מי יביא לנו את ירושלים? בארגון האר־מית המאוחדות יתנהלו עוד דיונים רבים על ירושלים, ואחת משתי אלה: או שלא תתקבל שם כל החלטה, או שתתקבל החלטה שתטיל על ירושלים שלטון נכרי. בל יגידו לנו כי העברתם של כמה משרדי ממשלה לירושלים היא מעשה קונסטרוקטיבי ביחס למעמדה של ירושלים, לא כן הדבר. לפי תכנית מוריסון הידועה היו צריכים להיות שרים בישראל ומעליהם נציב נכרי, אם כמה משרדים ישובו לירושלים ועליהם יופקד נציג זר — זה לא חשוב מי — לא תהיה ירושלים שלנו. היא תהיה נפקרת לשלטון נכרי. אין לנו מה לצפות להתלטות הגויים. הרי כולנו טוענים שירושלים היא שלנו וקיימת ריבונות של מדינת ישראל על ירושלים. הבה ונסיק את המסקנה. למה נפקיד את ההחלטה בענין ירושלים בידי אנשים שרמסוה ברגל גאווה וברגל טמאה? למה נרשה שהמומיות הנחרשות ע"י אויבנו ילכו ויעמיקו ויהדקו את עניבת החנק סביב עיר הבירה? איזו ישועה יכולה לבוא משם? הבה ונסיק את המסקנה. ירושלים היא שלנו, כולה שלנו. הבה ונשל את חוק ישראל על אותו חלק של ירושלים שהוא בידנינו. הבה נכרינו קבל עם ועדה כי כאשר יבוא יום וירושלים כולה תשוחזר — ויום כזה יבוא בדיוק כשם שבא היום שעמנו יצא מעבודת לחרות בחלק מן המולדת — אזי יוטל החוקים הללו על כל עיר הבירה, גם על החלק הקדוש ביותר של ירושלים. עריסת תרבותנו ועריסת ממלכתנו. הבה ונאמר זאת בפה מלא ובפני עם ועדה. מפני מה נחשוש? אנחנו כולנו אומרים כי ירושלים שלנו? ייקבע הדבר כחוק — חוק עיר הבירה, ירושלים — שהתכבדנו להגיש לחברי הכנסת.

ראש־הממשלה ד. בן־גוריון :

טרם שאציע את הצעת אני רוצה לפנות לחבר הכנסת מר בגין, שלא יעמיד את הצעתו למינן עכשיו, אלא

כה להוות גורם להלצות כלשהן, היא איננה מבדחת ומש־מחת כל כך.

אגב החרדה שהובעה, הובאו עליי דברי הקואליציה אי־אלה שרטטים, לא הצעות קונקרטיביות, אבל אי־אלה שרטטים להטבת המצב, ושוב, כמעט כולם התכוונו לנקודה מרכזית מסוימת שפירושה, עידוד וגיוס הון, בעיקר הון־חוץ להשקעות בארץ. זוהי נגינה חדשה, אני יודע שחודשים רבים, גם מעל במה זו, דובר על הצורך בעידוד ההשקעות, כי בנפשנו הדבר, אבל, לא נמצאה אונן קשבת לדרישה זו. היו טעמים וסיבות, אשר לא אפרטן כרגע, עובדה היא, שכולנו — כמעט פה־אחד וללא יוצא מן הכלל — רואים את הצורך ואת ההכרח בהשקעות הון. ואם כך הוא, הרי אנו דורשים, וחושבני כי דרישה מוצדקת היא שתועלת בצדה, שיוברר מה היו הגורמים והסיבות שהביאו אותנו למצב הנוכחי; ועל הכל, חשוב שנודע את המספרים האמיתיים. הרי אנו למעשה מגששים באפלה. מומן לזמן נמסרים לנו מספרים שונים, אין יודע מאין נלקחו, ולאיש לא ניתן לבדוק את אמיתותם.

אני סבור שמחובתנו — מאחר שאנו עומדים על סף שינוי, שלפיו מבטיחה הממשלה לעודד השקעות הון — לדעת את המצב לאשורו. הוומר והמסקנות, שחברי כנסת אשר יתמנו לוועדת־החקירה המוצעת, יביאו, ויעילו גם לממשלה בעמדה לחוקק את החוקים המתאימים, אשר לדעתי צריכים להביא להקלת המצב. אין זו הפעם שאלה של חילוקי־דעות פוליטיים, אלא בעיית מצבנו הכלכלי החמור, הנוגעת לכלום במידה שווה. על־כן אני סבור, שמן ההכרח הוא מינוי ועדת־חקירה, אשר לה יתנו כל האפשרויות לחקור בהיקף המבטיע שפירטתי ולרדת לעמקן. עליי ידעת הוברים נימנע גם מהשמצות, האשמות ומהדיבורים הנשמעים לעתים מפי הרוב: אלה מפריעים להשקעות הון, אלה מנהלים תעמולה נגד השקעות הון, עמדותי על במה זו והסברתי כי שואו דיבורים אלה, כי שחר אין להם, ולמרות הכל עלו אחרי חברי כנסת ממסא"י והמשיכו בדרך זו, וזהו דרך גלוה שחושבני שעליידי לימוד וחקירת החומר נשים קץ אחת ולתמיד להשמצה ולי־השקעות הון. הן הכרח לנו הדבר להתפתחות הכלכלית של המדינה.

אלה נימוקי, ואני חושב שהם גם משכנעים. ומחובת כולנו — למען לא נוכל להגיז מהר כי לא שעשינו את הכל כדי להוציא את משק המדינה מאותו המצב בו הוא נמצא כיום, אלא נוכל להגיז שעשינו את הכל — ללמוד את החומר, לחקור אותו ולהוציא את המסקנות הדרושות.

שר־האוצר א. קפלן :

כנסת נכבדה. בילינו כמה ימים בוויכוח, וכעת הועברו הדברים לדיון בוועדות. יש לנו, תודה לאל, די ועדות המטפלות בשאלות אלה; בחלק משאלות אלה מטפלות ועדת־הכספים, בחלק ועדת־הכלכלה, ובחלק ועדת־העבודה. בקרוב יובא לפני הכנסת גם החוק לעידוד השקעות הון, ושוב תהיה אפשרות של בירור. לטובת הענין ולטובת העבודה, אל נרבה בהפ־גנות על סידור ועדות. הלוואי שהוועדות הקיימות יוכלו למלא את תפקידן, ולהן ישנה האפשרות המלאה לחקור באם המספרים המובאים לוועדה בידי אחד השרים מעוררים ספיקות. בוועדה יכולים חברי הכנסת לדרוש את כל הוידוים, ויקבלו אותם.

ישיבה ס"ח, א' כסלו תש"י (22 נובמבר 1949)
 — עניני סדר-היום (ב'ג'גוריון, בגין); חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום בדבר נכסי נפקדים (מס' 2) (שפרינצק, קפלן) —

מ. בגין (תנועת החרות):
 מסכים לכך.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:
 טוב, זה מספיק.

מ. בגין (תנועת החרות):
 ברור שהצעה זאת תעמוד לדיון בפני ועדת-החוקה.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:
 זה עומד בפני ועדת-החוקה.

ימסור אותה לוועדת-החוקה אשר תזון בה, כפי החלטת הכנסת בירושלים בשעה שהרב צובנר, כפי שהיה נקרא אז ועכשיו נקרא בשם עברי הרב שאג, הציע הצעתו על ירושלים כבירת המדינה והוחלט אז שהכנסת תזון בענין לאחר שוועדת-החוקה תגיש לכנסת דו"ח בשאלה זו. באופן פורמאלי אי-אפשר גם להצביע על כך עכשיו, אבל איני רוצה לעמוד על הפורמאליות הזאת, כי יש נימוקים אחרים שלא נזון עכשיו על ירושלים. אני פונה למר בגין שלא יעמיד את הצעתו להצבעה.

ב. חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום בדבר נכסי נפקדים (מס' 2), תש"י—1949*)

היו"ר י. שפרינצק:

אנו עוברים לסעיף הבא של סדר-היום: תקנות לשעת-חירום בדבר נכסי נפקדים.

שר-האוצר א. קפלן:

כנסת נכבדה, ביום רביעי בשבוע שעבר, כשנת-קבלה הפקודה להארכת תוקף התקנות הקודמות. הבטיחה הממשלה להכניס פקודה מתוקנת, ואני מת-כבד להביא לפניכם כעת לקריאה ראשונה את הפקודה המתוקנת, שהילקנו בין כל חברי הכנסת. אך כבר בדיון הפורמאלי בשבוע שעבר נכנסו כמה חברים לויכוח לא על הפקודה, כי אם על פעולות האפוטרופוס לנכסי נפקדים, ואתם תרשו לי מסיבה זו, למר סור סקירה קצרה על פעולות האפוטרופוס, ואחרי-כך אעבור להסבר החוק. הדגשתי שאביא סקירה קצרה הן מתוך קוצר הזמן והן בשל שורה של נימוקים אחרים, ביניהם החלטת הכנסת בזמנו, שהדיון המפורט בשאלה זו ייעשה בוועדת-הכספים. ועדת-הכספים קיבלה דו"ח מפורט על פעולות האפוטרופוס, ועדת-המשנה ישיבה כמה ישיבות והיא תמשיך בוודאי בטיפול זה.

אני רוצה להזכיר לכנסת, שהאפוטרופוס נתמנה כמה חדשים אחרי פרוץ המלחמה, ורק אז הועברה המחלקה הזאת לאוצר, ובאמת הועמדנו בפני הרבה עובדות שהשתדלנו לתקן, אלא שלא את כולן יכולנו לתקן. חוק נכסי הנפקדים, התקנות הקיימות, נכנסו לתקן רק בשנים-עשר בדצמבר, בערך לפני שנה. התקנות האלה קבעו את ההגדרות הברורות של הנפקדים, נכסי נפקדים, סמכויות האפוטרופוס, זכויותיו וחובותיו וניתנה לנו האפשרות לארגן חוקית את הפעולה הזאת. האחריות נמצאת בידי האפוטרופוס ערב-משלה קבעה, והאפוטרופוס נמצא במגע מתמיד עם שר-האוצר ועם המשרדים. אני רוצה להדגיש פה מיד — ואחרי-כך אפרט זאת — שהפעולות נעשות ברובן המכריע לאחר התייעצות, ולפי החלטות של כמה משרדים וכמה ועדות בין-משרדיות.

ברגע זה נמצא המשרד הראשי של האפוטרופוס ב"פ. אך יחד עם המשרד הראשי נמצאים גם כ-17 סניפים במקומות שונים בארץ. כעת עסוקים במשרד הראשי ובכל הסניפים גם יחד 357 עובדים חדשיים

(* רישומות (הצעות חוק, חוב' 22).

89 עובדים יומיים, זה כולל בערך כ-50 שומרים, שוטרים וכו'. בתקופה הראשונה של פעולת האפוטרופוס טיפל המשרד בעיקר בריכוז נכסים ניידים. חלק מהם נמסר לצבא, ובחלק ניסו לעשות ריאליזאציה. דו"ח על כך נמסר לוועדת-הכספים. עברנו גם לטיפול בנכסים עירוניים, ויש מחלקה מיוחדת המטפלת בכך. מיפקד הנכסים העירוניים, בפיקוח האפוטרופוס, בסוף חודש ספטמבר 1948 מר-אה, שסך-הכל של היחידות להשכרה היה קרוב ל-52 אלף יחידות. מזה קרוב ל-44 אלף דירות; והשאר — בתיעסק, מפעלים ושונוות. זה חוק מן החדרים ובתי-עסק הנמצאים עד היום בידי הצבא. עד היום סידרנו חוזים על 36 אלף יחידות בערך. אנו עוד מטפלים ב-16 אלף יחידות תפוסות שלא נעשו אתן חוזים. הקשיים העיקריים בהנהלת הנכסים האלה נגרמו — ואני מוכרח לומר זאת — על-ידי המוסדות המעוגני-נים בשיוון העולים והחיילים המשוחררים, ועל-ידי כל מיני פלישות; ושוב אני רוצה לקצר ואסתפק רק בהודעה, שהרוב הגדול של הנכסים כבר היו תפוסים למעשה כשהגיעו לפיקוחו של האפוטרופוס, ובמידה שהאפוטרופוס מטפל בהם, משתדל הוא לסדר את הקיים, וכל חלוקה נוספת, הן של דירה, הן של עסק, נעשית לפי החלטתה של ועדה, שבה משתתפים: (א) באי-כוח מחלקת הקליטה של הסוכנות היהודית; (ב) באי-כוח החיילים המשוחררים, מחלקת השיקום, המטפלת בשיקום החיילים משוחררים ונכים; (ג) באי-כוח של מוסדות המטפלים בדיור בכלל. האפוטרופוס אינו מחלק דירות ואינו מחלק בעצמו שום בתי-עסק.

עברנו לטיפול בכפרים. התפקיד הראשון שלנו היה, להשתדל להביא לידי עידוד עיבודן של יותר קרקעות עד כמה שאפשר, וזה בהשתתפות משרד-החקלאות. חלוקת הקרקעות — הפעולה המקצועית, אם אפשר לומר כך — היתה בעצם בידי משרד-החקלאות. נמסרו למעלה ממיליון דונם קרקע לעיבוד. האוצר שהיה אחראי לזה, דאג, כפי שאמרתי, לסידור חוזים ולגביה, ונוסף לכך, לאפשר את עיבוד הקרקעות על-ידי הלוואות ועל-ידי אספקת מכונות. אנו דנים כעת על ניצול שטחים, ההולכים ורבים, של הקרקעות האלה. האפוטרופוס ומחלקותיו דאגו לעיבוד המט-

גופו יש לו רצון כביר להחזיר את רכוש הנפקדים לאלה שייפכו לאזרחים שלמים ולויאליים בארץ ישראל. כל זמן שתכנית רחבה לא עובדה, מטפלים אנו מפעם לפעם בהתאם לבקשות.

אתן רק מספרים אחדים של בקשות, שעד כה החלטנו עליהן בחיוב והנכסים הוחזרו. ביפו, חיפה וירושלים הוחזרו 400 יחידות. שחרור חלקי ניתן לכמה עשרות אנשים ותעודות הפקעת זכות הקניין של הא"פוטרופוס ניתנו ב-209 מקרים, רצוני להזכיר לחברי הכנסת, שלפי התקנות אין לרשות לאפוטרופוס בעצמו להחליט על הפקעת זכות, אלא רק לפי החלטת ועדה, המורכבת עד היום מנציגי שלושת המשרדים: משרד האוצר, החקלאות ומשרד-המיעוטים.

עכשיו מציעים, שבמקום משרד-המיעוטים יבוא באיכות הממשלה.

ניתנו הענקות לכמה משפחות של נפקדים ביפו, בחיפה ובירושלים. שחררו פקדונות מבאנקים והחזרנו תמורת-סחורות של נפקדים לאחר שהוכיחו את בעלותם. שחררו נכסים מרובים של עדות.

נוסף לכך קיבל עליו המשרד לבוא לעזרה ביישוב הפליטים הערבים, במקרה שהיו צריכים לעבור למקום חדש. עשינו התחלה כזאת, כדי לאפשר את התיישבותם של פליטים ערבים במקום חדש. אנו נכנסים יותר ויותר בעול הזאגה לסידורים המוניציפאליים, ביחוד בכפרים הגושרים, לשיפורם ולסיפוחם. אנו משתפים פעולה במידה רחבה עם משרדי העיריות והמועצות המקומיות, בנוגע לשירותים המוניציפאליים שהזכרתי קודם וגם בנוגע לתשלום המסים.

כיון שבחוק הקרקע שחולקה הזכרתי את המספר 6500 דונם בערך לפעולות שונות, אני רוצה לומר, שהוא מוקדש ברובו למפעלים ציבוריים או למפעלים מיוחדים. אזכיר רק שנים מהם: תחנת השידור שאנו מקימים עכשיו, ומפעל הקמת עיר סרטים בדרום הארץ.

כנסת נכבדה, ודאי שהיו דברים שלא היו צריכים להיות. גם כעת איננו מוכן לומר, שבכל פעולותינו אין שגיאות. נדמה לי, שאם נסכם את התקופה לאור כל הקשיים שהיו בדרכנו, לאור התפקיד של הצלת הרכוש מידיים רבות ושמירתו, יהיה הסיכום חיובי. אגב, בשיפור הבתים והנכסים הושקע סכום של מילי-יונים לירות. החשבון הכללי של רכוש הנפקדים ייעשה בזמנו לאור המשאומתן הבינלאומי.

זה מביא אותי לחלק השני של דברי, המוקדש לטענה עיף, העומד על סדר-היום. אנו מציעים לכם להאריך בלי הגבלת זמן, עד גמר מצב החירום, את תקפו של התקנות-לשעת-חירום בדבר נכסי נפקדים, בנוסח המ' תוקן המונה לפניכם.

הזכרתי קודם, שתקנות אלה הותקנו לפני שנה בערך ומטרתן העיקרית היתה — איסוף הרכוש לפני שנועזב עליידי בעלי בעת מלחמת העצמאות ושמירתו. כדי שלא ילך לאיבוד, אך לא רק רכוש זה בלבד היה טעון שמירה, גם נכסיהם של תושבי ערב ונתני-ניה היו זקוקים להשגחה ולטיפול. כלל הנכסים האלה מתחלקים לשלושה סוגים שונים, ככל אחד מהם מצא את ביטויו המשפטי בהגדרת המונח „נפקד“, המקיף את כל הסוגים הללו, ואלה הם הסוגים של בעלי הנכסים בהתאם לאותה הגדרה: אזרחים או נתנינים של ארצות ערב; אנשים הנמצאים בארצות ערב, או

גם הפרשה הזאת היא עגומה למדי. אני אתן רק את הסיכום. הגענו לידי מסקנה, שמטעים ראויים לעיבוד היו בערך רק: כ-80 אלף דונם ויתם, 30 אלף דונם גפנים, 10 אלפים דונם עצי-פרי ושונות, וכ-30 אלף דונם פרדסים.

חלק מן המטעים הללו העברנו למתיישבים; מהם ויתם כ-20 אלף דונם; מהגפנים 5,000 דונם; מעצי פרי ושונות 2000 דונם; פרדסים 3000 דונם. את העודף אנו משתדלים לעבד בדרכים שונות. כדי לשמר את הרכוש העצום הזה, הקצבנו סכומים גדולים של הרבה מאות לירות ואנו משתדלים גם, בהתאם למידת יכולתנו, לשפר את המטעים הללו. אולי יעניין את הכנסת לדעת, שבעונת העבודה סיפקה המחלקה הזו כחצי מיליון ימי עבודה במסיק הזיתים ואיסוף הטבק, בשנת 1948-1949; כרבע מיליון ימי עבודה לפועלים ערביים. השתדלנו לשאת את המעול ולמעלה בעיבוד המטעים. השתדלנו להפעיל את המחצבות ועד היום הותקנו כ-30 מחצבות.

הקצינו שטחים לשיכון ולשטחי תעשיה, לתעשיה באזורי תעשיה הקצינו כ-6500 דונם בערך ולמפעלים בודדים הקצינו כ-1000 דונם בערך. לשיכון (אני מדבר בעיקר על שיכון עולים) הקצינו כ-12 אלף דונם. מהם כ-1800 הקצינו למחנות מעבר ולמעלה מ-10 אלף דונם לשיכון עולים. עד החדשים האחרונים נעשתה הפעולה הזאת באחריותה המלאה ובפיקוחה של הסוכנות היהודית. גם כאן נתקלנו בקשיים לא מעטים והיו לנו כמה תקלות. במידה שהממשלה החזירה ליטה להיכנס יותר ויותר לפעולת שיכון, מגבירים אנו את פיקוחנו ומשתדלים לשפר גם פה את הסדר.

בימים האחרונים העלתה לפנינו בעיה נוספת: בתקציב הפיתוח של הכנסת הציעה הממשלה להכניס סכום ניכר להלוואות לשיכון פועלים ותיקים ואנשים מחוגים עממיים, ובקשר עם ההלוואות לשיכון נשמעו טענות רבות על חלוקת קרקעות לשיכון או על הקצאתן. גם שאלה זו הועמדה בוועדת-הכספים ואני הורדתי, שלאחת הישיבות הקרובות אביא הצעה לחלוקה. הצעתי, שתיבחר ועדת-משנה בוועדת-הכספים לבדיקת המצב. בחלוקת השטחים הבטחתי, שלא נחלק קרקע בלי שנביא זאת קודם לירידת הרשויות המקומיות ונשמע את דעתן, באיזו מידה הן מעוניינות בשימוש בקרקע למטרות עירוניות, למטרות שיכון, אני מקווה, שגם תלונות אלה, שהן כנראה בוערות, ימצאו את תשובתן לפי מאכסימום היכולת והיעילות.

נשמעה טענה בכנסת גם בקשר לטיפול בנפקדים שחזרו ארצה או שנמצאים כעת בשטח ישראל המורחב, אך ברחו בשעתו ממקומות מגורים. בעיה זו קשה היא ומרה; הממשלה קבעה ועדה מיוחדת לטיפול בשאלה של יישוב הפליטים הערבים הנמצאים בשטח ישראל. הוועדה מעבדת כעת הצעות ותכניות ואנו מוכרחים להביא בחשבון גורמים רבים. למרות רצוננו הרב לעזור לכל אחד במידת יכולתנו, מוכרחים אנו להביא בחשבון את גורמי הבטחון, את תכניות ההתיישבות ביהוד באזורי הבטחון, לשם זה נקבעה ועדה מיוחדת, המורכבת מנציגים של שלושת המשרדים: משרד ראש-הממשלה, משרד-הבטחון ומשרד-החוקן. בכל בקשה המתקבלת מפרט או מחבר אנשים, נוהג האפוטרופוס למעשה בהתאם למסקנות הוועדה. האפוטרופוס

הקודמות הותקנו בדרך כלל בעקבות התקנות הקיימות. בעיקר יש לציין, שאין הממשלה מציעה שום שינוי בהגדרות העיקריות של "נפקד", "נכס", ו"נכס נפקד" וממילא יישארו היקף התקנות ותחולתן כפי שהיו. התוצאה היא, שאדם ונכס שלא היו כפופים לתקנות קודם לכן, לא יהיו כפופים להן גם להבא. מאידך גיסא, אדם ונכס, שהיו נפקדים ונכס-נפקד בתוקף התקנות הקיימות, לא יחדלו להיות כאלה בכוח הנוסח החדש גרידא.

אני מציע תיקונים אחדים, ואצביע על העיקריים. אלך לפי הסעיפים. אתחיל בסעיף 8. בסעיף זה ניתנה סמכות להוציא הוצאות ולהשקיע השקעות לא רק לשמירתו כפי שהיה קודם, אלא גם להשלמתו, לשיפורו וגם לפיתוחו.

עוד דוגמה: כשהשתדלנו להציל שטח של פרדסים, נתקלנו בבעיית ההכרח לשנות את רשת-ההשקאה. במחירי העבודה, שאנו חושבים אותם כהוגנים בארץ ובתנאי העבודה הקיימים אין אפשרות לשמור על הפרדס בצורת ההשקאה הקיימת. צריך לבנות רשת חדשה. ואנו רוצים לקבל סמכות לכך.

תקנות אלה מאפשרות לנו תשלום ההענקות למשפחת הנפקד. אנו מבקשים, שתיתנו לנו כעת אפשרות לשלם — כשאנו מוצאים זאת לנכון — להענקות גם לנפקד כל זמן שהוא נשאר נפקד, אם חושבים שהוא זכאי וזקוק לתמיכה זאת.

לפי תקנה 11 מבקשים אנו סמכות לא רק להמשיך במשפט שהנפקד פתח בו, כי אם גם לפתוח כל משפט בשם הנפקד, אם חושבים שנחוי משפט לשם הגנה על נכס הנפקד הזה כשהוא איננו.

לפי תקנה 12 של התקנות הקיימות, נכס מוקנה מסוג המקרקעים שהחזיק בו אדם, שנלדע האוטורופוס אין לו זכות חוקית לכך, רשאי האוטורופוס לאשר זאת בתעודה חתומה על-ידו, המתארת את הנכס ומפרשת בשם המחזיק, אך לרגלי הפלישות והתפיסות הבלתי-חוקיות לא תמיד יכולים אנו לקבוע בקלות את שם המחזיק. אנו מבקשים, שהאוטורופוס יהא חייב לתאר רק את הנכס הנדון, אך יהא פטור מלפרש בשם המחזיק. הוראות אלה עשויות לחזק את ידי האוטורופוס במאמציו לעקור את גנע הפלישות, ההולך ונמשך גם בזמן האחרון. לאותה תכלית מכוונת גם תקנה י"ג, המאפשרת הריסת בנינים שנבנו שלא כדין, תפסת פעולות-בניה, עיכוב המריבניה וכו'. לפי תקנה י"ג מהתקנות הקיימות, אין המחזיק בנכס מוקנה מוגן ע"י ההוקים השונים להגנת היידיים, אלא אם התזקק בו האדם כחוק ביום החירות הנכס לאוטורופוס. לפי הנוסח החדש הצטמצם שילילת זכויות ההגנה של המחזיק מפני האוטורופוס בלבד ולא תחול על הבעלים הנפקדים. פירושו של דבר, שהדיירים של בתים נטוים שים יהיו מוגנים כלפי בעלים באותה מידה של הגנה שמקנה הנכס לכל דיירי רגיל מפני בעל-הבית שלו.

לפי תקנה 16 (ב) בנוסח הישן, ו-15 (ב) בנוסח הקיים, הוכנסו לתוך מסגרת הפעולות האחרונה גם פעולות הוצאה לפועל של משכנות בסעיף חלוקת מקרקעים. אך התיקון העיקרי שאני רוצה להציע, הוא בסעיף 20 לפי הנוסח החדש, וסעיף 19 לפי הנוסח הישן. כבר הזכרתי קודם, שהיתה לנו רשות למסור נכסים רק בחכירה ורק לחמש שנים. עשינו את זאת

בחלק של ארץ-ישראל שהיה נתון לשלטון הערבי ונתונים ארצי-ישראליים, שיצאו ממקומות מגוריהם הרגילים בארץ-ישראל. כן נכלל בהגדרת "נפקד" חבר בני-אדם מכל סוג שהוא. שלפחות מחצית ממספר חבריו, שותפיו, בעלי מניותיו, מנהליו או מנהלי עסקיו הם נפקדים כנ"ל, או שנפקדים כנ"ל מכריעים באופן אחר בהנהלת עסקיו, או שלפחות מחצית הונו הוא בידי הנפקדים.

הגדרה זאת וכן הגדרת המונח "נכס", הכולל מקרקעים, מטלטלים, כספים, זכות בנכס — מוחזקת או ראיה, או מוגיטין, הם בבחינת ציר שמסביבו סובבות כל שאר ההוראות, הדנות על היקפו ותחולתו של החוק בכללותו.

כפי שאמרת, מטרת העיקרית של התקנות האלה היא איסופם ושמירתם של נכסי נפקדים. מטרה זאת מושגת על-ידי הקניית נכסי הנפקדים לאוטורופוס לנכסי נפקדים. שיתמנה על-ידי רשמי-האוצר. לידו הוקם מה ועדה בין-משרדית, שהזכרתי אותה קודם, שהיא מטרופוס חייב להיעזר בה בעניינים מסויימים. האוטורופוס מוסמך לנהוג בנכסים דרך בעלים, אך הוא סוף-ההגבלות שונות שהוטלו עליו בתקנות. האוטורופוס רשאי להחזיק על שמירת הנכסים, נאטר עליו לפי התקנות הקיימות — ואנו מציעים לשנות זאת — למי כור מקרקעים או להעביר את הבעלות עליהם. לפי התקנה הקיימת אין האוטורופוס רשאי להעביר מקרקעים לתקופה של יותר מאשר 5 שנים. האוטורופוס אינו רשאי לוותר על זכויות אלה בלי תמורה, וכל תמורה שמקבל בעד העברת נכס, מוחזקת ונשמרת על ידו במקום הנכס המועבר.

יחד עם זה הוענקו לאוטורופוס סמכויות שונות, שיש בהן משום אמצעי יעיל לקבלת כל הרכוש המוקרן נה לו, והוטלו חובות מפורשות על מחזיקי נכסים, להודיע לאוטורופוס על כך וגם למסרם לידיו. כן נזכרת המטרה העיקרית: "האוטורופוס חייב לשמור על כל נכס מוחזק והוא רשאי, בעצמו או על-ידי אחרים בהסכמתו בכתב, להוציא את כל ההוצאות ולהשקיע את כל ההשקעות הדרושות להחזקת הנכס לקיומו, לתיקונו, להריסתו והקמתו מחדש ולשמירתו".

השאלה שרבים שואלים היא, כיצד חדל נפקד להיות נפקד. בנדון זה קיימות שתי אפשרויות: האדם, שלפי דעת האוטורופוס יצא ממקום מגוריו הרגיל מתוך חשש שאויבי-ישראל יגרמו לו נזק, או בגלל פעולות צבאיות, או מחשש להן, האוטורופוס חייב לתת לו אישור בכתב, שהוא איננו נפקד. נפקד הנמצא בישראל, רשאי האוטורופוס לתת לו אישור בכתב, שהוא איננו נפקד, אם האוטורופוס סבור שיש באפשרותו לנהל את נכסו בעיני לוח ושבועשותו כן לא יסייע בידי אויבי-ישראל. במקרים כאלה נזהגים אנו לפי המלצות הוועדה הבין-משרדית שהזכרתי קודם. באחת משתי הדרכים הללו חדל נפקד להיות נפקד. אך קיימת אפשרות שנכס נפקד מסויים משתחרר בלי שבעליו חדל להיות נפקד. לשם כך ניתנה לאוטורופוס סמכות מיוחדת להשקיע זכות קניינו בנכס נפקד, ומשעשה כן, חוזרת זכות הקניין כנכס לבעליו, שוב לפי החלטת הוועדה הבין-משרדית.

התקנות המוצעות עתה בתוספת ובשינוי לתקנות

בחשבון את הביקורת שהושמעה מצדדים שונים נגד התקנות. התחשבנו בביקורת במידה האפשרית, אנו נמצאים — גם בארץ וגם בשטח הבינלאומי — במצב קשה, ולא תמיד יכולנו למלא את מה שדרשה הביקורת.

אני מודה ומתודה, שהחוק הזה אינו כליל השלילי מות, אך אני מבקש את הכנסת להביא בחשבון, שהי נושא הנדון בתקנות הוא קשה ומסובך, ובתוכו מתרוצצות צוות בחינות ומגמות שונות, שבהכרח קשה לפעמים ליישבן, ואם כי מוצדקים לפעמים דברי הביקורת, לא תמיד אפשר לקבלם ולחת להם כרגע סיפוק מלא. מסיבה זו אנו מציעים, שהתקנות הללו יישארו תקנות לשעת-חירום עד שניכנס לחיי שלום. לחיים נורמאליים, ואז נצטרך לבדוק שוב את התקנות הללו. פעמים לא מעטות עמרו התקנות לפני בתי-המשפט בישראל, ויצאו בשלום ובכבוד.

אולי מותר להביא עוד פרט מעניין, שיש בו כדי ללמד זכות על התקנות. הגיע לידניו עתון רשמי של ממשלת הורדו מחודש יוני 1949. הזכרתי קודם, שגם בהורדו ובפאקיסטאן קיימת בעיה דומה של רכוש נטוש, שמקורה נעוץ במהומות הבינ-עדתיות שפרצו עם הקמת שתי המדינות הללו. בשנת 1947 הוקמו שם חוקים לשם הסדר הרכוש הנטוש, והנה באה ממשלת הורדו לפני כהציג שנה לחוקק חוק, וכולל באותו ענין. אגב קריאה חטופה באותו חוק, שפורסם בעתון הרשמי ההודי, אינך יכול להשתחרר מן הרושם, שלנגד עיני המחוקקים באותה הארץ היה נוסח התקנות שלנו. רבים הם הקוים והרעיונות המשותפים לחוק ההודי ולתקנות הישראליות. למקרא החוק ההודי עולה על לבך המחשבה, שאחרי ככלות הכל אין לנו במה להתבייש בחוק הזה שלנו, אף כי הוא רחוק מלהיות כליל השלימות.

י. בדר (תנועת החרות) :

אני מציע לדחות את הדיון עד שנקבל מן הממשלה גם את הצעת החוק בנוגע לרשות-הפיתוח. בצדק אמר שר-האוצר שהספיח הניקוי בהצעתו הוא סעיף 20, בו ניתנת סמכות ורשות לאפוסטרופוס למכור את הרכוש הנטוש לרשות-הפיתוח, שהוקמה לפי חוקי-רשות-הפיתוח תש"י. לצערי הרב אין הצעה זו כעת לפני הכנסת. הברירה הער-מת בפנינו כעת היא: או לקבל את החוק בקריאה ראשונה, כלומר להסכים שלאפוסטרופוס תהיה הרשות למכור את כל הרכוש הנטוש לאיוו רשות הקיימת כנוי כול לפי סעיף 20, אלא שבצעם אין כל הצעת-חוק בנוגע לרשות כזו בפנינו, ואיש אינו יודע מה יהיה טיבה; — או שעלינו לדחות את הדיון עד ששתי ההצעות יוגשו לפנינו לדיון.

רבותי, אני מבין שאפשר לקבל כל מיני הצעות ברוב קולות, אולם, אף-על-פי שאינני חבר בממשלה, הנני יושב בבית הזה וכבודו קרוב ללבי. לדעתי תהיה זו פגיעה בכבוד הבית, אם נקבל החלטה שאנו מסכימים לקבלת חוק זה, אפילו בקריאה ראשונה, ונעניק לאפוסטרופוס רשות כזו, למכור את כל הרכוש הנטוש, לרשות שאיננה קיימת, ושהמבנה והסמכות שלה אינם מוכרים לנו, אפילו לפי הצעת הממשלה.

משום כך מציע אני לדחות את הדיון, ואוסף, כי היו ימים בהם חשבתי שאולי נקבל הצעות גוספות במשך הדיון. במתיחת הוויכוח על התקציב הבטיח לנו שר-

לפני שנה, או למעלה משנה, כי ועדת שרים קבעה את התקנה הזאת עוד ביולי או יוני 1948. עדיין לא ראינו את התפתחות הענינים.

בניתיים קרו דברים, ואין אנו יכולים ואי-ננו רשאים, להשאיר שטחי קרקע גדולים, בלי פיתוח, ובלי ניצול לטובת המדינה כולה. הרשות הזאת של חכירה לחמש שנים בלבד, לא נתנה לנו את האפשרות לפיתוח. קשה לאדם לקבל משכנתה, אם יש לו חוזה חכירה רק לחמש שנים. קשה גם לגייס את הכסף לבניה. אין נכונות גדולה להשקיע סכומים ניכרים לפיתוח בתנאים אלה, והממט שלה חושבת להחבתה לדאוג לפיתוח הארץ, כולל התיישבותם ושיפור מצבם של החקלאים הערביים הנמציים בארץ.

חבר הכנסת ג'ורג'ה שאל אתמול, מה נעשה בקשר להבטחה להשקיע רבע מיליון לירות לשיפור החקלאות הערבית — מחצית הסכום הזה כבר הוצאה, ובעונה זו יוצא סכום נוסף לשיפור החקלאות הקיימת, וגם ליישוב פליטים בכפר.

יחד עם הדאגה הזאת לשיפור מצבם של הפלחים, עלינו לדאוג לפיתוח הארץ; וצמצום זכות החכירה לחמש שנים אינו נותן את האפשרות הזאת. אנו מציינים לעשות צעד שהוא מחוייב המציאות, נכון שבארץ צוות רבות קיים נוהג שגה. אך למדנו באחרונה משתי ארצות באסיה, שגם הן נתקלו בבעיה של פליטים וחי-לופי תושבים במספר גדול. בלי שאכנס לבירור הסיבות והמצב בהורדו ובפאקיסטן, — אציין שגם שם עמדו הממשלות לפני בעיה של עויבת אוכלוסין המונית של מיליונים רבים; וגם שם היה ניצול של רכוש נטוש, ושם ביטלו את החגבלה הזאת, והקימו מוסד של רשות-פיתוח.

אנו מציעים שתי הצעות: (א) עם הקמת רשות פיתוח, לקבל רשות למכור לה נכסי נפקדים; או להחזיר לה בלי הגבלת הזמן. אנו גביא הצעת-חוק מיוחדת לכנסת בשבועות הקרובים בנוגע לרשות הפיתוח; (ב) אנו מציעים להאריך את תקופת החכירה המותרת, גם למפעלים אחרים, שהאפוסטרופוס והממשלה משוכנעים בהיוניותם ובתפקידם לקיים את הפיתוח. בהצעת החוק המוגשת לפניכם כתבנו, שתהיה אפשרות להחזיר ל-12 שנים. הממשלה דנה כעת, אם הגבלה זו ל-12 שנים מוצדקת — והיא תבוא לוועדה בהצעות.

רבותי, לפניכם עוד כמה הצעות לתיקונים, שמבחינה אדמיניסטרטיבית ולגאליה הן חשובות למדי. לא אטריח אתכם בפירוט, כי רציתי להקדיש את הזמן רק לנקודות אחדות וביחוד לשינוי בנוגע לזמן ההחזיר כרה ורשות המכירה שדיברתי עליהם בגמר הרצאתי. אני רוצה להפנות את תשומת-הלב של החברים לסי-עיף 2(ב), הנותן אישור בדיעבד לפעולות שהיו נעשות כחוק, אילו הנוסח החדש של התקנות האלה היה עומד בתקפו בשעת היעשותן. מטרתו של סעיף זה היא, לתת גושפנקה חוקית לפעולות שונות — שאולי נעשו לפעמים בלי יסוד חוקי מוצק, אך בתום לב, וגם בהתחשב עם טובת הנפקדים ועניניהם, כגון: תשלומים, הענקות, מתן היתר לפעול ע"פי יסודות וכו' ולתת הכשר לפעולות שנעשו על-ידנו, ושלואור הנסיבות אפשר להצדיקן.

בסיום דברי רצוני לומר, שהשתדלנו להביא

— חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום בדבר נכסי נפקדים (מס' 2) .י. בדר, רוקח, שפרינצק, טובי, בן-עמי, ברייהודה, ניר) —

הי"ר י. שפרינצק:

אם כי היה רוב להצעת חברי-הכנסת בן-עמי, נשמר בכל זאת על הנוהג ונפתח בדיון. אני חושב שיהיה זה מן ההגיון, כפי שנהגנו בדיון הקודם, שרשות-הדיבור תי נתן בגבול של עשר דקות.

י. בדר (תנועת החרות):
אני מבקש יותר מעשר דקות.

הי"ר י. שפרינצק:
מה היא ההצעה, כמה ?

י. בדר (תנועת החרות):
חצי שעה.

הי"ר י. שפרינצק:

אני קובע רבע שעה, מתוך הנחה שנצמצם ל-10 דקות בהמשך הוויכוח. רשות-הדיבור לחבר הכנסת ניר.

ג. ניר-רפאלקס (מפ"ם):

כנסת נכבדה. ברצוני לספר לחברי במלים קצרות על תולדות החוק — התקנות לשעת-חירום שלפנינו. התקנות הובאו על-ידי הממשלה בשנה שעברה, בספטמבר 1948, לפני מועצת-המדינה הזמנית בתורת פקודה, והחוק היה כבר בטיפול ועדת-החקיקה של מועצת-המדינה הזמנית. אחרי ישיבה ראשונה ושניה הציע היועץ המשפטי לתקן את החוק, אבל לא מצא לנכון להביא אותו בתורת פקודה לפני מועצת-המדינה הזמנית, ובנובמבר שנה שעברה הוציאה הממשלה את החוק בתורת תקנות לשעת-חירום. אז שאלתי מדוע, וגם עכשיו שאלתי מדוע; אז לא קיבלתי תשובה, ואני משער שגם עכשיו לא אקבל תשובה. אין זה חוק, אלא תקנות לשעת-חירום עם תיקון גים, הייתי רוצה לדעת: אם כל הענין הזה שייך לשעת-חירום, מדוע אי-אפשר להוציא חוק לשעת-חירום? אין צורך להוציא תקנות; כל החיקונים שהוכנסו עכשיו לתקנות לשעת-חירום אלה, אם להשוותם לתקנות לשעת-חירום שהארכנו לפני שבוע ימים, — כל החיקונים האלה אינם חשובים כל-כך, וכעצם לא היה צורך להכניס אותם.

הערה שניה: תמיד עלי לחזור על אותה הטענה, שאת החוק הזה יש להעביר לוועדת-החוקה למרות שהוא נוגע לכספים, ואני מבקש את יו"ר ועדת-הכספים לא לחשוש שאני רוצה להתחרות בו. אמנם המדובר הוא במיליוני נים של לירות. אבל כל חוק עוסק בכספים. ובהרבה כספים, חוץ מהחוק הפלילי.

אני מתייחס באמון רב לכל מה שאמר שר-האוצר, אך אינני מבין דבר אחד. הרי החוק הזה מעניק לאפר-טרופוס סמכויות כלליות וכמעט בלתי-מוגבלות — הוא יכול למכור, להחכיר וכו'; ואילו שר-האוצר אמר, שהתקנות שהוא הוציא מגבילות את סמכויותיו של האפרטרופוס: ואגב כך העיר שהאפרטרופוס מתייחס ברצינות לכל הענין, אבל חוק הוא חוק והוא יישאר בתקפו עד 10 שנים, ואילו תקנות אין להן קבע. החוק איננו יכול להיות מחושב דוקא למקרה של אפרטרופוס טוב, אלא גם לאפרטרופוס רע, כי אינני יודע מי יבוא אחרי האפרטרופוס הנוכחי, לכן יש לקבוע את כל זה בחוק ולא בתקנות.

החוק המוצע מסוכך למדי וקשה, הוא נוגע למיליונים רבים של לירות ולאנדרטסים של מאות אלפים אנשים, ולא רק של ערבים, אלא גם של יהודים שמצבם

האוצר, שבמשך הדיון נקבל הצעות-חוקים אלה ואלה. ביניהם היתה גם הצעת-חוק לעידוד השקעות הון, והצעת חוק על ארנונה. בינתיים גמרנו את הדיון על התקציב, התקציב נתקבל והחוק לעידוד הון, לצערי, איננו עדיין; הארנונה גם כן אין לנו עדיין, ועל כך אינני מצטער, אבל בכל זאת כבר קשה לי לסמוך על ההבטחה, שברגע ידוע נקבל הצעה על רשות-הפיתוח. הרי הדבר עוד יעמוד לדיון בממשלה, ומי יודע מה יתקבל שם.

אנו עומדים להחליט עכשיו, שאנו מרשים לאפטרופוס פוס — זוהי נקודה עיקרית — למכור את כל המקרקעים לרשות שאינה קיימת, אלא בכונתו הטובה או הרעה של השר.

רבתי, אני יודע כמובן מה נעשה כאן בהצעות ההגיוניות, אם הן באות במקרה מן הצד שאני יושב בו, בכל זאת אבקש, לכל-הפחות במקרה זה, לא לקבל החלטה מצחיקה, הראויה לכתיאלבקה, אך לא לכית הזה.

י. רוקח (הציונים הכלליים):

ברצוני לתמוך בהצעת ד"ר בדר ולנמק את דברי.

הי"ר י. שפרינצק:

נצביע את הצעת חבר הכנסת בדר האומרת, שהצעת חוק זה תובא לדיון כאשר תובא הצעת החוק לרשות פיתוח.

ה צ ב ע

בעד הצעת חברי-הכנסת י. בדר — 18
נגד — 26

הצעת חברי-הכנסת י. בדר לא נתקבלה.

ת. טובי (מק"י):

אני מבקש לדחות את הדיון על הצעת חוק זה לשבוע הבא. אני מעוניין להשתתף בדיון זה, לטובת פעולת הכנסת. אני יכול להרצות בערבית במשך חצי שעה, אבל המתרגמים לא יוכלו לתרגם.

הי"ר י. שפרינצק:

עדיין לא סיימנו את הדיון, ותהיה לך שהות להוסיף את דבריך. יש גם אפשרות אחרת: תדבר בלא תרגום, משפט משפט.

ת. טובי (מק"י):
אני מוכן.

מ. בן-עמי (הספרדים):

אני מציע לא לדון בכלל על החוק, אלא להעבירו לוועדה.

י. ברייהודה (מפ"ם):

לדעתי אי-אפשר להעמיד להצבעה את הצעתו של חבר הכנסת בן-עמי. אם תובעים קריאה ראשונה, אי-אפשר שלא להרשותה.

הי"ר י. שפרינצק:

חבר הכנסת ברייהודה, אנו נאחזים כאן בנוהג נכון. אפשר שיקום אחד ויגיד שהכל מסכימים להצעה, ואז נתקבל. חבר הכנסת ברייהודה יכול לומר שאם בכל זאת יימצא מיעוט תובע קריאה ראשונה, יש לעשות כן.

ה צ ב ע

הצעת חבר הכנסת בן-עמי לא לדון על החוק, אלא להעבירו לוועדה נתקבלה.

י. קליבנוב (הציונים הכלליים):

כנסת נכבדה. העובדה, שכל אלה אשר נרשמו לראשונה לזכויות זה הם אנשי־משפט ואנשי מקצוע עריכת הדין, מוכיחה שיש פגם יסודי במבנה החוק הזה. נכון העיר כאן קודמי, חבר הכנסת גיר, שהחוק הזה נותן זכויות מיוחדות במינן לפקיד ממשלתי, ואני מוסיף — לפקיד שאיננו פקיד משפטי כי אם פקיד פיסקאלי, שרש"ע ינינו לכסף, מפני שהוא פקיד של משרד־האוצר. שר האוצר עוסק בעיקר בהטלת מסים וגבייתם, ודואג להרבות את הכנסות הממשלה.

א. אלמאליח (הספרדים):

אבל יש ועדה שמחליטה!

י. קליבנוב (הציונים הכלליים):

הוועדה היא רק לענינים מסויימים. אם אדוני יעיין בחוק, ייווכח שסמכויות הוועדה מוגבלות עד מאד.

שר־האוצר א. קפלן:

גם באנגליה האפוסטרופוס על רכוש האויב הוא פקיד של משרד האוצר!

י. קליבנוב (הציונים הכלליים):

כבוד שר־האוצר, רכוש האויב זה אינו רכוש נפ' קדים. אין אנו מטפלים ברכוש האויב, כי אם ברכוש של חלק ניכר מאוכלוסיית ארצנו, שיש להם ויכולות להיות להם זכויות חשובות מאד. האנשים הללו יכולים לבוא אלינו בתביעות תמורות מאד, גם כספיות וגם מוסריות, ואיננו יכולים להביט על רכושם כעל רכוש האויב. זאת היא השגיאה היסודית של שר־האוצר בעיני זה. אין כל הצדקה למסור זכויות כל־כך רחבות לפקיד ממשלתי, וביחוד לפקיד האוצר, בלי שתהיה לפחות אפשרות לערער על פעולותיו. אמנם שמענו מפי שר־האוצר שלמעשה פעולותיו העיקריות של האפוסטרופוס נעשות בהתייעצות עם משרדים ממשלתיים אחרים, אבל הרכוש הזה — אני אומר זאת במירוש וסבורני ששר־האוצר לא יכחיש זאת — הוא רק הלב. מי שיש לו ידיעה כלשהי על הנעשה במשרד האפוסטרופוס, יודע שהדברים נחתכים על־ידי פקידי האפוסטרופוס, בלי כל פניה למשרדים אחרים. אינני רוצה לפגוע כאן באיזו צורה שהיא בישרם או בכשרם האישי של הפקידים האלה, אף־על־פי שישנן תלונות רבות בציבור על שרירות־לבם, ביחוד בתקופה הראשונה לקיום המשרד הזה. אני גם לא רוצה להכחיש, שהמצב במשרד זה הולך ומשתפר. אך כדי להביא את המצב לחיקונו המלא, יש צורך להגביל את הסמכויות השרי

רותיות של הפקיד הזה ושל אלה העומדים לרשותו. יש לתקן זאת קודם־כל ועל־ידי זה, שתחוק יקבע ועדת ערעורים, שאליה יוכל לפנות כל מי שנפגע, בין שהוא ערבי ובין שהוא יהודי, ולבקש צדק ומשפט כלפי הפקיד הזה. בהצעת־החוק שלפנינו אין תרופה כזאת. התרופה היחידה הניתנת היא — פניה בתלונה על האפוסטרופוס לשר־האוצר. אני צריך לומר שעל־סירוב אין מקבלים תשובה על פניה כזאת, והאפוסטרופוס הוא המושל בכיפה.

אינני רוצה שהכנסת תבין את דברי, כאילו יש לי איזו תרעומת על האפוסטרופוס הנוכחי. אך מטבע הדברים הוא שאם ממנים פקיד ומעניקים לו זכויות רחבות, העולות בהרבה, כפי שחעיר כבר חבר הכנסת גיר, על זכויות של כל פקיד שהוא או כל שופט שהוא במדינתנו — מטבע

לא ברור למדי. יש בחוק כמה סעיפים קשים, ואחד מהם הוא סעיף 1 (א) (1), פסקה (1). לפי סעיף זה יוצא, שאם יהודי היה גר ב־29 בנובמבר 1949 בבגדד, ובדצמבר של אותה שנה עלה ארצה — הוא נפקד עד היום. גם פסקה (2) של הסעיף מטילה חומרה יתירה. פסקה (3) היא פחות חמורה, אבל גם לפיה יוצא שאם, למשל, ד"ר ורהפטיג היה ב־29 לנובמבר בירושלים ואח"כ עבר לחלאיביב, הוא נחשב לנפקד. ואם הוא לא קיבל את התעודה לפי סעיף 27 — אזי הוא נפקד עד היום. אני חושב שבסעיף 27 (א) יש למחוק את המלה "סבור", כי בזה ניתן לו לאפוסטרופוס תמיד לטעון שהוא היה סבור, ואין אפשרות לתבוע אותו לבית־דין גבוה לצדק, כי גם בבית־דין גבוה לצדק יאמר שהוא היה "סבור". הוא הדין לגבי המלה "רשאי" בסעיף 27 (ב) ובסעיפים־קטנים (א) ו־(ג) של סעיף 28. כי אם הוא רשאי, הרי יכול הוא גם לא לתת אישור וכיו"ב, וזה עלול לסבך.

שר־האוצר סיפר לנו שבהתאם לתקנות שהוא הרי ציא בקשר לחוק זה, קיימת ועדה. אני מתייחס באמון מלא לוועדה, אבל השאלה היא: מדוע היא לא נקבעה בחוק זה? הוועדה שנקבעה בחוק זה — היקף סמכויותיה מצומצם ואין לנפקד זכות להגיש לה ערעור. לנפקד יש רק אינסטנציה אחת — האפוסטרופוס.

בהתאם לסעיף 11 רשאי האפוסטרופוס להגיש תביעות, להיות תובע ונתבע, אמנם מסתבר שאין בריצונו לתבוע מאדם לפרוע את חובו, אולם לא מובן מדוע לא יחייב האפוסטרופוס להגיש תביעה? במקרה שמגיע למישהו כסף, הרשות בידי האפוסטרופוס לא לשלם. אם הנפקד היה פרדסן ועבדו אצלו פלחים והוא נשאר חייב כל כסף — אל מי יפנו? הרי האפוסטרופוס רשאי להיות נתבע ורשאי שלא להיות נתבע. במקרה של שותפות בין כמה יהודים ואחד מהם נפקד, רשאי האפוסטרופוס לפרק את השותפות ולתסלה. הייתי מבין אילו ניתן לו להיכנס כשותף במקום הנפקד. אך מדוע הוא רשאי לפרק את השותפות? לשם מה ההפליה הזאת. העלולה להביא לאי־הבנות. האפוסטרופוס, לפי המימרה האנגלית, צריך להיות בנעליו של הנפקד.

בהתאם לסעיף 18, ייתכן שהאפוסטרופוס עשה איזו טראנסאקציה בקשר לנכס של נפקד שאחרי־כן נתברר שאי־ננו נפקד כלל, אולם — את אשר עשה האפוסטרופוס אין להשיב. מדוע לא להנהוג בוהירות כדי שלא להביא למצבים כאלה? ובמקרה כזה שוב אין לנפקד למי לפנות, כי כתוב בפירוש: "כל עסקה שנעשתה בין האפוסטרופוס לבין כל אדם אחר..." (קורא את הסעיף). על סמך מה? מהו היורש?

לפי חוק זה יש לאפוסטרופוס זכויות שאין לכל מוסד אחר במדינת־ישראל. בהתאם לחוק זה חייב כל אדם למסור לאפוסטרופוס, לפי דרישתו, ידיעות סודיות, אפילו כאלה העולות להרשיע את המוסר. (קורא את סעיף 22). בכל חוק יש שתי הגבלות בנוגע למסירת ידיעות: אין אדם חייב למסור הודעות העולות להרשיע אותו, ואין הוא חייב למסור ידיעה שהוא חייב בסודיותה, כגון עורך־דין כלפי מרשו, פקיד הודאר וכדומה. אני מצטער שר־המשפטים אינו נוכח, כי הייתי רוצה לשמוע מפיו, מדוע אין המיגים החוקיים הניל חלים על האפוסטרופוס? מה ראו להוציא אותו מן הכלל?

אני מבקש את ועדת־הכספים, אם הענין יועבר אליה, לשים לב לכל החיקונים שלי.

הדברים הוא, שאנו נתקלים בתופעות של שרירות־לב הפוגעת באינטרסים של אנשים רבים.

אני מציע איפוא, קודם־כל, שהדיון בהצעת־החוק הזאת יימסר לא רק לוועדת־הכספים. אני מרשה לעצמי לפנות לכנסת בטענה חמורה מאד נגד ועדת־הכספים. בדיון על חוק התקציב קיבלה ועדת הכספים בנפוזן רב כמה חוקים, המנתלים עכשיו לכולנו אכזבה גדולה וגורמים רמים הפסדים גדולים לקופת הממשלה. אני מתכוון בזה בעיקר לחוק מסי־שבח־מקרקעים. החוק הזה אושר בחפזון עלידי ועדת־הכספים, שהראתה בזה שהיא לגמרי לא מומחית וצניגה מסיים על קרקעות וגיביתן. אילו היה החוק גרוע לא רק בוועדת־הכספים, כי אם גם בוועדת החוקה, חוק ומשפט, היו נמצאים חברים רבים, בעלי סמכות וגסיון, שהיו מעירים את אוני שר־האוצר וחברי ועדת־הכספים על הסכנה הגדולה הכרוכה בחוק הזה, לא ברעיונו היסודי, כי אם בצורה של הטלת המס ושל גבייתו. את התוצאות המעציבות של הדבר הזה אנו רואים כבר, ובוודאי עוד נצטרך לדון על כך. המס הזה שצריך היה להביא לנו הכנסה נוספת של מיליון לירות, לא רק שאינו מכניס את הכסום הזה, אלא אף מפחית באופן ניכר את ההכנסות הרגילות שצריכים היינו לקבל ממשד ספרי־האחוזה. הנסיון הזה צריך ללמדנו לקח.

אני מציע איפוא, שהצעת־החוק שלפנינו תועבר לדיון לא לוועדת־הכספים בלבד, כי אם לוועדה משותפת של ועדת־הכספים ועדת החוקה, חוק ומשפט.

לא אעמוד על פרטי הצעת החוק — עשו זאת קודמי. אין כל הצדקה, למשל, לכך, שלא תהיה חובה על האופט' רופוס לשלם חובות המגיעים לאנשים מתוך נכסי הנפקדים, אם יש בעין מקור לשלם. לאורחים רבים ישנן תביעות נגד ערבים הנחשבים לנפקדים ואשר נכסיהם נמצאים בידי האפוטרופוס. הנכסים האלה לא רק שאינם בבחינת אבן שאין לה הופכין, אלא אף מכניסים הכנסות גדולות, ובכל זאת — התובעים האלה, שיש להם כשכ"י תות או תביעות אחרות כלפי בתים או רכוש זה, אינם יכולים לקבל לא רק את קרן החוב המגיע להם, כי אם אפילו לא את הארבות. האפוטרופוס עונה: אינני רוצה לשלם — ולית דין ולית דיין.

יש כמה וכמה דברים אחרים בחוק הזה, שאינם יכולים להתקבל על הדעת וישו בהם הרבה מאי־צדק, ואינני יודע מדוע אי־אפשר לסדר את הנהלת רכוש הנפקדים בצורה כזאת שעל־כל־פנים מינימום הכרחי של צדק ויושר ישרור בה.

ההצעות העיקריות שלי הן שתיים: בראש וראשונה, שהדיון על החוק הזה יימסר לוועדת־משנה משותפת ומערב רבת של ועדת־הכספים ושל ועדת החוקה, חוק ומשפט. שנית — שהחוק הזה, שצורתו המעובדת והמושלמת, יהיה מבוסס על העקרונות, שעל פעולות האפוטרופוס תהיה זכות ערעור או זכות עיון מחדש לפני ועדה בין־משרדית שישתתפו בה לא רק המשרדים המעוניינים ברכוש הנפקדים באופן פיקטאלי, אלא גם משרד־המשפטים ואולי גם נציגי השלטון המקומי. האופן, שבו טיפל משרד האופט' רופוס בהשכרת דירות וכמסירת רכוש לשימוש, נתן מקום ויסוד לקהל לדבר על כך שבמשרד זה לא הכל בסדר. כל מי שעוסק במקצוע עריכת־דין או שיש לו נגיעה אחרת לענין רכוש־הנפקדים, יודע עד כמה דעת־הקהל אינה מרוצה מפעולות משרד האפוטרופוס. וזאת אפשר היה למנוע, אילו היתה קיימת ועדה כזאת, שיש לה הפגחה עליונה של פעולות האפוטרופוס ואי־אפשר לערער לפניו, ואני מציע

לשם — ולית דין ולית דיין.

יש כמה וכמה דברים אחרים בחוק הזה, שאינם יכולים להתקבל על הדעת וישו בהם הרבה מאי־צדק, ואינני יודע מדוע אי־אפשר לסדר את הנהלת רכוש הנפקדים בצורה כזאת שעל־כל־פנים מינימום הכרחי של צדק ויושר ישרור בה.

ההצעות העיקריות שלי הן שתיים: בראש וראשונה, שהדיון על החוק הזה יימסר לוועדת־משנה משותפת ומערב רבת של ועדת־הכספים ושל ועדת החוקה, חוק ומשפט. שנית — שהחוק הזה, שצורתו המעובדת והמושלמת, יהיה מבוסס על העקרונות, שעל פעולות האפוטרופוס תהיה זכות ערעור או זכות עיון מחדש לפני ועדה בין־משרדית שישתתפו בה לא רק המשרדים המעוניינים ברכוש הנפקדים באופן פיקטאלי, אלא גם משרד־המשפטים ואולי גם נציגי השלטון המקומי. האופן, שבו טיפל משרד האופט' רופוס בהשכרת דירות וכמסירת רכוש לשימוש, נתן מקום ויסוד לקהל לדבר על כך שבמשרד זה לא הכל בסדר. כל מי שעוסק במקצוע עריכת־דין או שיש לו נגיעה אחרת לענין רכוש־הנפקדים, יודע עד כמה דעת־הקהל אינה מרוצה מפעולות משרד האפוטרופוס. וזאת אפשר היה למנוע, אילו היתה קיימת ועדה כזאת, שיש לה הפגחה עליונה של פעולות האפוטרופוס ואי־אפשר לערער לפניו, ואני מציע

לשם — ולית דין ולית דיין.

ישנן גם גורם שלישי, ואני עליתי על הבמה הזאת, כדי לנסות להיות הדובר של אותו גורם שלישי, המייצג עשרות אלפים שוכרי הרכוש הנטוש, שוכרי רכוש הנפקדים, בעלי חוזה־שכירות, או שאינם בעלי חוזה־שכירות, עם האפוטרופוס. זוהי שכבה רחבה מאד בערים, כגון בחיפה, ביפו ובוודאי גם בירושלים. כיו"ר של בית הדין לשכר־דירה בחיפה, רואה אני בכל יום חמישי, היום הקבוע של ישיבות בית־הדין לשכר־דירה, ששורה שלמה של עולים חדשים, לפעמים גם חיילים משוחררים, המתדיינים עם כ"כ האפוטרופוס. לא היה לה להביא את האפוטרופוס לפני בית־הדין לשכר־דירה. לפני שכבתם בחוק שהוא איננו נוקק לבית־דין, סבור היה שיש לו זכויות מירודות. אולם הדבר נשתנה והסתדר במשך הזמן, וכיום, 75%—80% מכל המשפטים המובאים לפני בית־הדין לשכר־דירה הם בין המפקח על הרכוש הנטוש ובין העורלים החודשים.

אני מתנגד לניסוחו של סעיף 14. הוא עלול רק להכביד ביד ולא להקל. אם שר־האוצר צדק בהסברתו, שהסעיף הזה אינו מקנה למעשה לאפוטרופוס יותר זכויות משיש לכל בעל־בית — הרי שהסעיף הזה הוא מיותר לגמרי. אבל עצם הופעת הסעיף מראה, שאין זה כך, האפוטרופוס מופיע במקום בעל הרכוש הרשום, ומקבל את כל הזכויות

התעוררה פעם במועצת-המדינה הזמנית. זה היה בקשר לממשל הצבאי בירושלים ובקשר לחוק שקיבלנו אז, שהמושל הצבאי יהיה פטור מאחריות לכל מעשיו. אני מתנגד לכל השיטה הזאת. זו היא שיטה שבאה לנו בירושה מהחוק האנגלי הפוטר את הנפקדים מכל אחריות למעשה בקשר לפעולותיהם כפקידים.

ראשית כל, ענין הפיטור מאחריות פלילית. בנידון זה אין ההצעה מובנת לי כלל. איך אפשר להעלות על הדעת לקבוע בחוק, שאדם לא ישא באחריות לעבירה שיעבור, איך אפשר לתת לו אינדולגנציה מראש. אם הכוונה היא להגביל את האחריות הפלילית של הפקיד רק למקרים שהוא אשם בעבירה, הרי אין בזה משום חידוש, זה מיותר. החוק הפלילי קובע, שרק אדם אשם יכול להיות אחראי למעשה פלילי. אם כן, למה נכתוב בחוק, שהפקיד אינו אחראי אחריות פלילית אלא אם נעשה בזדון? זהו כלל קבוע בחוק הפלילי ואין צורך לחזור עליו. ואם המכוון הוא להקל מעל אחריותו של הפקיד למעשי רשלנות פושעת, הרי אני מתנגד לכך בהחלט. אין שום הצדקה לכך. אני מתנגד גם לפיטור הפקיד מאחריות אורחית. ושוב, הגישה היא כזאת: כל פקיד צריך לעשות את פעולותיו בסדר ובאחריות, ואם לא עשה איוה דבר בסדר — הוא נושא באחריות עד כמה שהחוק המחייב מאפשר זאת, ועד כמה שקיימת אחריותו של פקיד לפעולותיו כפקיד. אני לא נכנס עכשיו לדון בבעיה הזקוקה לבירור נפרד — על אחריותה של המדינה לפעולותיהם של פקידיה. אם הפקיד יוכיח, שלא היתה כאן שום עבירה במידע ולא היתה שום אי-זהירות ושום רשלנות מצדו, הרי בין כך ובין כך לא יהיה אחראי. כל הסעיף הזה הוא לדעתי ירושה מחוק דומה של ממשלת המאנדאט בנוגע לאחריותו של הממונה על רכוש האויב, לפיו פטור הממונה על רכוש האויב מכל אחריות לאיוה מעשה שהוא של רשלנות או אי-זהירות. אולם אין אני סבור, שזה צודק, לא בנוגע לאנשים הנמצאים בארץ, שהאופרטורס קיבלו בסעוה את הנכס שלהם בתור נכס נפקד, וגם לא בנוגע לנפקדים. הסעיף הזה הוא מעין סעיף המחליש את רגש האחריות של הפקיד, מחליש את רצונו ומחליש את השתדלותו להיות בסדר, מכיון שהוא יודע שיש סעיף הפוטר אותו מאחריות זו. סעיף כזה מחליש את המשמעת ואת היושר, וזה עלול לחתור תחת היותה של הפקידות שלנו. אני סבור שהסעיפים 17 ו-19, בצורה שהם מובאים כאן — יש למחוק אותם. אולי יש מקום לפיטור מאחריות למעשים שנעשו עד כה, בתקופת הקמת המדינה וראשית ארגונה, אבל בשום אופן לא להבא, במצב שכבר קיים סדר בלטון ומשפט. סעיף כזה הוא פרצה הקוראת לגנוב, כי לא תהיה נזירות, מאחר שהפקיד יודע שהחוק מגן עליו והחוק פוטר אותו מראש. דבר זה עלול להרוס את המשמעת והסדר בפקידות שלנו.

י. בדר (תנועת החרות):

חברנו תופיג טובי חושב בוודאי שחוק זה מכון כנגד הערבים. כנגד פליטים ערבים. אבל הוא טועה. אין זה כך. אני קורא וקורא בזוהק הזה, וככל שאני קורא יותר, יש לי יותר טענות כנגדו. קשה כאן לומר הכל במשך חמש או עשר דקות. הו"ר ודאי יאריך במקצת את הזמן. אביא כמה דוגמות. קודם-כֹּל — מי הוא נפקד? למשל: אני חושב עד היום הזה שיש לנו צבא-הגנה-לישראל, ולפי החוק

יוח שהיו לבעל-הרכוש, אבל לא יותר. במובן זה גם סעיף 12 משונה מאד. פרוצדורה זו מקנה זכות לאפוטרופוס להחליט החלטות שדינן כפסקידין. זו היא זכות מיוחדת במינה. נכון הוא שסעיף-קטן ב' מרשה לפנות לבית-המשפט ולבקש לבטל את הודעת האפוטרופוס. אבל למה נעבור את חובת ההוכחה על השוכר או המחזיק?

אנו חיים בתוך עמנו ויודעים כיצד מורכבים המשרדים. אינני שותף לאותה קלות בה מוכנים באיכות מפלגות שונות להשמיץ פקידים ולרמוז שבמשרדים לא הכל בסדר. אני מוכן לחקור כל דבר ודבר ביסודו, אף לא הייתי אומר, כידידי קליבנוב, כי ישנה שרירות כללית, אין אינני מתעלם מאותה קלות בה מתייחסת הפקידות לעניינים. כל אדם יודע, שאנשים אלה הם ברובם חדשים גם במקצוע המשפטי וגם במקצוע השכרת רכוש, ולא הייתי נותן להם זכויות-יתר כאלה. לכן אני אומר: אם החוק הזה מורכב מחלקים כל כך שונים, ויש בו מצד אחד הגשר הטבעי לחזון הגדול האומי, שהיינו עדין שמיעה לו אמש — לאפשרויות הגדולות שנפתחו לפנינו, מין מקפץ לפיתוח השממה ולהפכה לנכס חי המקיים אוכלוסיה גדולה; ומצד שני יש בו מומנטים משפטיים המכוונים להגנת הדייר ושמירת זכויותיו — אינני מוכן, כאמור, לתת שום זכויות-יתר לאפוטרופוס, אלא שדיני יהיה כדון כל בעל-בית; לא פחות ולא יותר.

לכן חושב אני, לתועלת הענין, שיש להעביר את החוק הזה לדיון על פרטיו במועצת-משנה משותפת של ועדת-הכלכלה ועדת החוקה חוק ומשפט.

ז. ורהפטיג (החזית הדתית המאוחדת):

נדעתי להתעכב הפעם רק על בעיה אחת — בעיה קונסטיטוציונית. על יתר הדברים אשדל למסור את הערותי בכתב לאותה ועדה שתטפל בזה. אני רוצה לנצל את הדיון על החוק כדי לברר על פעולות האפוטרופוס. גם על כך אמסור את הערותי בכתב לאותה ועדה שתטפל בכך.

אני רוצה לדבר רק על בעיה קונסטיטוציונית הנוגעת לסעיפים 17 ו-19. שהיו קודם 16 ו-18 בתקנות שהיו עד עכשיו. תרשו לי, רבותי, לקרוא את סעיף 17: „אין האופרטורס, מפקחיו, סוכניו, או פקידיו, אחראים אחריות אורחית או פלילית — (1) לכל תוצאה מקבלת נכס לידיהם ומטהיפול בו, (2) בדרך כלל, לכל פעולה שעשו מתוך כוונה או הנחה שהם ממלאים את תפקידיהם לפי תקנות אלה, אלא אם יוכח שיעדו כי הנכס לא היה אותה שעה נכס נפקד או שפעלו בזדון שלא כחוק”. אותו רעיון מצוי גם בסעיף 19. אני רוצה להדגיש, שבענין זה הממשלה מרחיקה לכת יותר משנקבע אפילו בתקנות שהיו עד עכשיו. בסעיף 16 של התקנות הקודמות נאמר: „אין האפוטרופוס אחראי לכל תוצאה מקבלת נכס לידיו ומטרי פולו בנכס, אם אך קיבלו מתוך אמונה בתום לב כי הנכס היה אותה שעה נכס נפקד”.

בהצעה החושה מחליטים את הצורה החיובית של התנאי לפעולה „אמונה בתום לב” — בצורה שלילית של התנאי „שפעלו בזדון שלא כחוק”; על-ידי כך מחלישים לגמרי את האחריות של האפוטרופוס ופקידיו. נוסף לכך מפרטים בהצעה החדשה, שהאפוטרופוס אינו נושא לא באחריות אורחית ולא באחריות פלילית. השאלה הזאת

ישיבה פ"ח, א' כסלו תש"י (22 נובמבר 1949)

— חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום בדבר נכסי נפקדים (מס' 2) (י. בדר, קוטוי, קפלן, טובי, שפרינצק, ברייהודה) —

של איזה שידך או סולטן, ללא כל חששות וללא כל אחריות, כפי שכתוב: איננו אחראי אלא אם הוכח שעשה זאת מתוך כוונה רעה. ואפילו עשה זאת כלפי אדם או נכס שאינם בגדר נפקדים — גם אז הוא פטור מכל אחריות, אלא אם יוכח שידע כי אדם זה או נכס זה אינם בגדר נפקדים.

רבותי, לפי חוק זה תהיה יד האפוטרופוס עלינו. אין לי טענות רבות כלפי מר שפרייר, שבוועדות הוא צננו הרבה יותר מאשר במשרדו. וודאי שאדם הוא אדם, אבל משרדו משרד של עריץ, חוק זה הוא קומ-פרומיס, וודאי ידוע בבית, וגם במועצה הומנית ידעו, שהחוק הזה אינו טוב וכי יש צורך לשנותו, להגדיר את סמכויותיו של האפוטרופוס ולצמצמן, כדי שישמ-שו את המטרה, אך לא יותר.

בסופו של דבר קיבלנו את ההצעה החדשה, הצעת התיקון, ואוי לנו אם זהו התיקון. מצב-הדברים מעלה בזכרונו את רחבעם, שכאשר באו בני-ישראל וביקשו ממנו תיקון, אמר להם: „קטני עבה ממתני אבי“. התק-נות החדשות האלה חריפות הרבה יותר מן התקנות הקודמות. ואני שואל: מדוע? האם המצב כיום חמור יותר? האם יש היום צורך גדול יותר בתקנות כאלה מאשר לפני שנה וחצי? אינני מבין, ואל תחשבו שחוק זה איננו מכוון גם כנגד יהודים. יש יהודים רבים שהם בגדר נפקדים לפי חוק זה. הם מבקשים שישחררו את רכושם, אך לאפוטרופוס יש זמן. אין הוא סבור שזהו רכושם, ועדיין אינו נותן להם תעודת-שחרור. ואם נחפש, נמצא גם בבית הזה נפקדים.

ת. טובי (מק"י):

לפי חוק זה, גם אני נפקד, לא רק אתה, אלא שהאפוטרופוס עדיין לא גילה זאת.

י. בדר (תנועת החרות):

אם כן, ריבונתי, צריך לחקן את התקנות האלה. אני רוצה לדבר הרבה על מטרות התקנות, ואינני רוצה להשיב על מה שאמר כגון שר-האוצר בנוגע למציאות האדמיניסטרטיבית. אני רוצה להדגיש שוב, שהרכוש הענקי שהאפוטרופוס שולט עליו, אין מש-תמשים בו לפי שעה ללא הפליות חמורות.

אני מקווה שהדברים האלה ישתנו לטובה, אבל צריך לשבת ולדון בכבוד-ראש על החוק הזה. לכן אני מציע שהחוק הזה יועבר לוועדת החוקה, חוק ומשפט. שמענו הרבה על עבודתה הקשה של ועדת-הכספים, בי אמנם מרביצים בשני המקלות, כי אני חבר גם בוועדת-הכספים וגם בוועדת-החוקה, אבל אם יהיה יותר טוב לחברי אסתפק בכך.

ועוד: בחוק הזה, שנכתב כולו לפי נוחות האד-מיניסטרטיבית והאפוטרופוס בחוק הזה צריך להת-בונן פעם מנקודת-מבטם של אנשי-חוק, אינני מאמין שאנשי משרד-המשפטים אחראים לסגנונו של חוק זה, ולא רק שאינני מאמין, אלא גם שומעים דברים מאחורי הפרגוד. אם יד משרד-המשפטים קצרה להגן על חוק-המדינה מפני הצעת-החוק כזאת — מוטב שה-יוריסטים היושבים בכנסת יעשו את העבודה הזאת.

הזה אפשר לקרוא לצבא — צבא נפקדים. לפי החוק הזה כל אדם שיצא עד ה-29 בנובמבר 1947 מעירו, או מן הכפר שבו היה גר, ולא קיבל תעודה מאת האפוטרופוס שאיננו נפקד — הרי לפי החוק הזה דינו כדין נפקד. כך כתוב בחוק, ואם מישוהו חושב ששטות כזו אין לה מקום בתקנות-לשעת-חירום של ממשלת-ישראל — יקראו לפניו, ואולי יאמרו שיש כאן יוצא מן הכלל אחד, מאחר שהסעיף הזה, סעיף (א) (1) ו-11 נוגע רק לנתינים, אם כן, ניתנה חנינה למח"ל, אבל הפלמ"ח מה יעשה? כל איש פלמ"ח שיצא למלחמה אחרי ה-29 בנובמבר, או באותו יום, כלומר: עזב את עירו, או את כפרו — לפי החוק הזה דינו כדין נפקד, אם לא קיבל תעודה מאת האפוטרופוס שאיננו נפקד. נכס של נפקד מהו?

י. קוטוי (מפ"י):

האומנם אינך יודע את התשובה לשאלתך?

י. בדר (תנועת החרות):

אם סבור האפוטרופוס שאין זה נכס של נפקד, הוא יכול לאשר זאת בתעודה. אם עשה כך — הנכס נכס נפקד עד שיחליט בית-הדין על-פי תביעת המעוני-יין שאין הרבר כן. בדרך כלל אומרים שחוקה היא זכות. אם יש לי שעון, הרי הוא שלי עד שיוכיח מישוהו שאינו שלי. בינתיים אני מחזיק בשעון, עד שמר שפרייר יכתוב תעודה ששעוני הוא שעון של נפקד, ואו עלי להוכיח שלא כן הוא. (קריאה: הוא רק מפגרי!).

שר-האוצר א. קפלן:

על מי אתה מגן? על חטפנים?

י. בדר (תנועת החרות):

אם כן, יש גם הנחה שכל אדם שיש לו משהו הוא סחבן. אני חשבת שכל אדם — אדם ישר הוא. אבל אין דבר! מר שפרייר לא יעשה זאת כמובן בנור גע לשעוני, אבל אין לי כל בטחון מה יעשה על סמך החוק הזה.

כשרוצים לסלק מחוקתו אדם המחזיק באיזה רכוש, יש צורך במשפט. בהוכחות, בבית-משפט-שלום וכד', ובסופו של דבר ירשה בית-הדין סילוק-יד, מה שאין כן האפוטרופוס. הוא מעל לחוק. הוא יכול לכ-תוב תעודה שאיזה נכס הוא של נפקד, ועל סמך תעו-דה זו יש לו זכות לסילוק-יד. ומה יעשה אדם הגר בדירה? הוא יכול להוכיח. אולם האם יתנו לו בכלל להוכיח לפני שיגרשוהו מדירתו? אין כל צורך שהאפוטרופוס יהיה משוכנע ויאמין, שיעיד ויישבע שהנכס הוא נכס של נפקד; די אם האפוטרופוס סבור כך.

בהצעת-החוק הקודמת היה כתוב שדין האפוט-רופוס כדין מחלקה ממשלתית. אולם כיום יש לו סמכות של ממשלה, והוא יכול להשתמש בה ככסמ-כות של מלך אבסולוטי, של מלך-המלכים, של כליף,

ג. הודעת חבר-הכנסת י. בריהודה

(נטיעת עצים ע"י הצבא)

עלייד זכובה, מול ג'נין, קיבל הצבא לנטיעת שדרת-הגבול 8000 שתילי-עצים, ו-4000 מהם השאיר בשדה, בלי לנטוע אותם, ומשאר ארבעת-האלפים נשארו היום חיים רק 164, כלומר רק 4% מהעצים הנטועים, ורק 2% מאלה שנלקחו לנטיעה. ועל המחלקה הזאת אחר-אי, כידוע, משנה שעברה ועד היום לא ידידי ציולינג. מובן, לא באתי בתביעת מומחיות לנטיעת עצים מראש-הממשלה, כשם שלא הייתי מייחס אותה לידידי ציולינג. הבעתי רק חשש, שמא גם להבא יעסקו בנטיעה אנשים שהם אולי מומחים לדברים חשובים, אולם לדברים אחרים.

היו"ר י. שפרינצק:

הישיבה הבאה — מחר בשעה 4 אחרי-הצהרים.

היו"ר י. שפרינצק:

רשות להערה אישית לחבר הכנסת י. בריהודה.

י. בריהודה (מפ"ם):

בעצם, הרי זה תיקון עובדתי. ראש-הממשלה בדברתי תשובתו אתמול שאל אותי: „מאין לקח חבר הכנסת בריהודה את מספר הנטיעות שלא נקלטו לפני שנה?" וכן אמר ש„בריהודה עשה עוול גדול לידידי ציולינג בדבריו“.

אני מצטער שראש-הממשלה הוטעה עליידי כך שלא תיקנתי כראוי את הסטנוגרמה של דברי, כי אז לא היה צריך להגן בפני על ידידי ציולינג. לא אמרתי בדברי „כמו שנטעה הממשלה בשנה הקודמת“, כי אם „שנטע הצבא בשנה הקודמת“, למשל.

הישיבה נעלה בשעה 19.00.